

Un any de la Sala Primera

Per raons que no vénen al cas, m'he hagut d'enfrontar, en un termini molt curt, a la majoria de sentències de la Sala Primera del Tribunal Suprem de l'any 2012. Aquesta experiència no és la més indicada per a facilitar una reflexió pausada i meditada sobre la jurisprudència que contenen aquelles decisions. Però la concentració temporal crea impressions més directes i més nítides. Aquestes són les que voldria resumir aquí.

Comencem per les formes. El primer que crida l'atenció és la notable variabilitat pel que fa a l'estructura de les sentències, lògicament dins del marc –laxament interpretat, això sí– de l'art. 209 LEC. Els antecedents de fet són algunes vegades telegràfics i en d'altres, al contrari, quilomètrics, amb inserció completa i literal de la decisió i dels fonaments de dret d'ambdues sentències d'instància. El relat de fets es pot oferir en ocasions en aquests antecedents de fet, o només en aquella reproducció dels fonaments de dret d'instància, o portar-se als fonaments de dret de la mateixa sentència del Suprem, o reservar-se com a acompanyament de l'exposició dels motius de cassació o d'infracció processal o, fins i tot, ometre'ls per complet.

Aquesta situació no és òptima. L'empremta i la preferència personal de cada magistrat ponent enfosqueixen massa el que hauria de ser la solemne uniformitat dels pronunciaments del nostre màxim tribunal en matèria de Dret privat. A més, dificulta i alenteix la lectura i la “codificació” de la informació (això per a aquells que, com jo mateix, pensem que les sentències són una mina per al treball empíric sobre el sistema jurídic).

L'estil i l'expressió són també, com és natural, molt dispars. Hi ha ponents prolixos i concisos; erudits i arran de sòl; densos i simples; amics de la llatinització de les institucions i partidaris del castellà castís; foscos i de línia clara; proclius al dret comparat (en general el més proper: Itàlia, Portugal, França com a molt) i al dret europeu, i impermeables a les construccions foranes. En conjunt, però, és destacable el nombre i la intensitat de referències als textos (gairebé tots sense valor normatiu) del dret europeu unificat: PECL, DCFR, especialment. Probablement no hi ha un Tribunal Suprem europeu com el Tribunal Suprem espanyol que hagi agafat la torxa de la construcció del dret privat europeu amb tanta força per il·luminar les institucions del seu dret nacional. Tot i que suposo que el desmanegat Llibre IV del CC impulsa assenyadament a cercar auxili exterior. El text protolegislatiu de Modernització del Dret d'obligacions que va preparar la Comissió General de Codificació també hi troba un ressò important.

És també destacable la reducció dels temps de resposta del Tribunal Suprem. Ja no és fàcil (tot i que encara succeeix), com passava fa no gaire, trobar sentències sobre recursos interposats sis o més anys enrere. La majoria de les resolucions de la Sala Primera del 2012 es refereixen a

sentències d'apel·lació del 2009 i del 2008. Seguim lluny, molt, de la rapidesa de resposta del BGH, però es nota el progrés.

La temàtica substantiva de l'univers de decisions és molt variada, la qual cosa no sorprèn en una Sala generalista en Dret privat. Ara bé, el repartiment per matèries no sembla del tot esperable. Algunes matèries tradicionals estan en clar retrocés pel que fa a la seva presència quantitativa en el *docket* del Tribunal Suprem: successions, amb molt poca representació, i la que hi ha, generalment relativa a la impugnació de particions (potser el fet que sigui una matèria compartida amb els Tribunals Superiors de Justícia de les Comunitats Autònomes amb dret civil propi contribueix una mica a rebaixar el nombre); títols-valor, amb un conjunt de casos sobre pagarés i les seves excepcions canviàries; arrendaments urbans, una de les velles àrees de litigiositat hispana, malgrat ser un país de propietaris d'immobles, és quasi testimonial ara en la Sala Primera.

De forma cridanera, és notable el descens de casos en matèria de responsabilitat civil en els darrers anys, ja que no fa gaire constituïen una de les principals ocupacions de la Sala Civil. Potser són els efectes de la reducció de la litigació que prometia l'ús del Barem, tot i que no hi ha dades que ho confirmin. Sens dubte contribueixen a l'evolució els buidatges competencials en favor dels tribunals laborals i contenciosos administratius en dues àrees de quantiosa litigiositat: els accidents de treball i la mala praxi mèdica en hospitals públics. La qüestió no és baladí, ja que suposa una clara deriva del Dret de danys fora de l'abast dels criteris de la Sala Primera.

Algunes matèries clarament emergents en la pràctica legal i l'economia, com la Propietat Intel·lectual, encara no arriben en nombres massa importants al Tribunal Suprem: alguns casos d'infracció de patent, o de marca (més) i molt poc de Dret d'autor, ja que sembla que l'onada de conflictes sobre certs drets exercitats per entitats de gestió està ja superada.

De llarg, la matèria central són els contractes i, en particular, les qüestions relatives a la interpretació –que, òbviament, condiona l'existència o no d'un incompliment– i les reaccions davant l'incompliment, especialment la resolució, que es manté com un dels remeis estrella en la pràctica judicial espanyola. La raó potser rau en què els contractes relatius a immobles segueixen sobrerrepresentats. La tendència probablement vagi a més, ja que és comprensible que aquells que van comprar immobles en la cresta de l'evolució de preus utilitzaran tot tipus d'argument per intentar evitar el pagament d'uns preus que, possiblement, dupliquen els de mercat avui en dia. De confirmar-se el que ja es detecta en la Sala Primera, és probable que aquests compradors trobin la comprensió d'una Sala més liberal que en el passat, fins i tot proper, a l'hora de beneir el remei resolutori.

Pel que fa a les classes, els tipus o els sectors econòmics representats en les disputes contractuals, els immobiliaris continuen guanyant. També, és clar, les batalles empresarials d'alguns sectors econòmics es tradueixen en controvèrsies contractuals que continuen ofegant els jutjats. És el cas de la distribució de combustibles. La guerra entre estacions de servei i empreses petrolieres

continua ocupant al Tribunal Suprem, esperem que per poc temps, ja que el dret de contractes no és el millor instrument per als objectius de competència.

Ara bé, el M&A i els contractes financers, amb alguna assenyalada excepció (derivats en el concurs de petites empreses), sembla que continuen vivint substancialment al marge dels tribunals, almenys pel que fa a la resolució de disputes.

Altres sectors mantenen la seva presència, algun molt notablement, com el relatiu als conflictes entre honor i intimitat i llibertat d'expressió; família, especialment les disputes sobre mesures patrimonials i personals per efecte de la dissolució del matrimoni; competència deslleial; concursal –ja estan arribant casos de la Llei Concursal de 2003, tot i que molts encara són de la legislació anterior–; dret a l'honor, intimitat i imatge, nodridament representat en el 2012; societats –encara més en impugnació d'acords socials, i menys en responsabilitat d'administradors, potser perquè aquesta ara es canalitza sovint per la via del concurs culpable.

En matèria de propietat, una mica de tot. Fins i tot alguns temes d'importància i calat teòric, amb profusió de vots particulars: alguns amb escassa transcendència operativa, com la prescriptibilitat de l'acció declarativa de domini, amb profusió de vots particulars; d'altres, molt rellevants en la pràctica, com el valor de tradició instrumental de les escriptures notariales estrangeres. Crida l'atenció la persistència de temes menors de propietat horitzontal en el volum de treball del Suprem. És francament inexplicable, ja que el tancament de terrasses o l'obertura d'una finestra no mereixen tanta atenció.

És molt cridanera la quasi perfecta correlació entre matèries i ponents. Donat un determinat recurs de cassació, la predicció de qui serà el ponent de la sentència que el resolgui és d'encert quasi assegurat, ja que gairebé no hi ha rotació de ponents sobre les diferents matèries. Això, a banda de qüestionable des del punt de vista de les previsions de l'art. 203 LOPJ, ja que no hi ha un veritable "torn", no resulta massa desitjable des del punt de vista de la col·legialitat de l'òrgan i de l'evolució de la jurisprudència.

En resum, un any complet de jurisprudència. Treball important per als magistrats, que han de suportar una càrrega de treball no gens lleugera. Llums i ombres, com era d'esperar. Progrés en qüestions rellevants, tant en el funcionament de l'òrgan com en l'encert doctrinal. Però igualment aspectes que han de canviar. Esperem el 2013.

Fernando Gómez Pomar